

УДК 373.5.07:373-056.3

ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Лалак Н. В., Чеқан К. В.

TO PROBLEMS OF CREATING OF INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN GENERAL SECONDARY EDUCATION

Lalak Nataliya, Chekan Karina

У статті розглянуто окремі підходи до вивчення проблеми створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти. Авторами проаналізовано досліджувану проблему крізь призму змін, що відбуваються у сучасному освітньому просторі України. З'ясовано, щоб створити інклюзивне середовище в школі, слід розвивати та запроваджувати такі взаємопов'язані напрями: організаційну культуру, освітню політику на рівні закладу освіти та інклюзивну практику.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне освітнє середовище, законодавчі документи, командний підхід, толерантність.

The article considers separate approaches to the study of the problem of creating an inclusive educational environment in establishments of general secondary education. The authors have analyzed the investigated problem through the prism of changes taking place in the modern educational space of Ukraine. It is found that in order to create an inclusive environment at school, the following interrelated areas should be developed and implemented: organizational culture, educational policy at the educational institution level and inclusive practice. As practice shows, when the administration, teachers and parents actively co-operate, their knowledge and resources are doubled. This has a general positive influence on the development of a child with special educational needs.

Key words: children with special educational needs, inclusive educational environment, legislative documents, team approach, tolerance.

Сьогодні вимагає рухатися у напрямку втілення міжнародної практики щодо збільшення в Україні кількості закладів загальної середньої освіти готових до надання освітніх послуг дітям з обмеженими можливостями. В основу інклюзії покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, створює спеціальні умови для дітей з різними нозологіями. Адже, як показує практика, отримані поза соціумом знання і вміння не дають змоги школярам з обмеженими можливостями цілковито адаптуватися в суспільстві, підготуватися до подолання неминучих життєвих труднощів, а, отже, реалізуватися повною мірою як рівноправні і повноцінні члени суспільства. В інклюзивних класах діти з особливими потребами включені в освітній процес, вони осягають основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчать виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у розв'язанні проблем, приймати самостійні рішення.

Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, Т. Євтухова, І. Іванова, В. Ляшенко, Л. Миськів, О. Савченко, О. Столяренко, А. Шевчук присвячують свої дослідження проблемі залучення дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного навчання, їх реабілітації та соціалізації до суспільного життя. Питання інновацій в умовах інклюзії порушують С. Єфімова, А. Колупаєва, Ю. Найда, Н. Софій, І. Юхимець та ін. Заслужують на увагу праці Н. Макаренко, Л. Никонової, І. Єрмакової, в яких не лише розкриваються теоретичні аспекти досліджуваної проблеми, а й наводяться приклади ефективного інклюзивного навчання в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Філософія інклюзивної освіти базується на переконаннях у необхідності зміни освітньої парадигми – реформуванні шляхом об'єднання двох традиційних систем (спеціальної і масової) в єдину освітню систему. В Законі України «Про освіту» поняття «інклюзивне навчання» трактується як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [2]. Законодавчі документи, прийняті з метою забезпечення інклюзії, створюють сприятливі умови для змін, перш за все, у свідомості та ставленні до людей з особливими освітніми потребами, створенні ситуації розуміння різниці між дітьми і толерантного відношення до них без акценту на порушенні, з опорою на сильні сторони дитини. Одним із головних нормативних документів при організації інклюзивного навчання є постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 588 від 09.08.2017 р.), яка визначає вимоги до організації інклюзивного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти [6].

В контексті дослідження інклюзивне освітнє середовище ми розглядаємо як комплекс спеціальних умов, створених для отримання освіти дітьми з обмеженими освітніми потребами та дітьми з нормативним розвитком, із якими вони спільно навчатимуться в одному класі, завдяки матеріально-технічному, навчально-методичному, інформаційному та кадровому забезпеченню, безперешкодному доступу до навчального закладу та переміщення в ньому, що загалом сприятиме ефективній соціалізації, навчанню, вихованню, розвитку, корекції та реабілітації учнів із обмеженими можливостями здоров'я і не перешкоджатиме навчанню дітей загального розвитку.

Оскільки інклюзивні заклади освіти покликані задовольняти освітні, емоційні та соціальні потреби дітей, вони мають бути готовими до змін і адаптації своєї діяльності відповідно до потреб усіх дітей, а не навпаки. Відтак актуальними стають: постійний професійний розвиток усього колективу закладу; перетворення закладу освіти на «самооновлюючу організацію, що навчається»; перетворення культури закладу – на культуру освітніх змін. Політика формує засади розвитку освіти, підготовки дітей і дорослих до активної участі у суспільному житті. Вона є інтегральною частиною соціальної політики держави. На практиці освітня політика означає діяльність держави у сфері освіти, скеровану на дотримання державних стандартів освіти, забезпечення матеріально-технічними засобами, керівництво освітніми інституціями. Для того, щоб сформувавши освітню політику, слід ініціювати та впроваджувати зміни. На місцевому рівні органи місцевого самоврядування ухвалюють рішення та шукають ресурси для запровадження інклюзії. На рівні закладу освіти – прийняття колегіального рішення здійснюється педагогічним колективом та батьківською громадою. Трансформація закладу освіти та створення умов для ефективного інклюзивного середовища відбувається за умови взаємодії освітньої (педагоги, діти, батьки) та місцевої громад [1].

З огляду на те, що інклюзивна школа має забезпечувати нові умови для розвитку учнів з порушеннями психофізичного розвитку, її керівникам потрібно опанувати не лише нові знання у галузі сучасної педагогіки (в тому числі інклюзивної освіти, педагогічної інноватики, педагогічної аксіології тощо), а й формувати управлінську компетентність. Перед адміністрацією постає питання як перетворити звичайний заклад освіти на інклюзивний. Науковці та педагоги-практики наголошують на важливості врахування принципів інклюзії, а саме:

- всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

- школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;

– забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, застосування організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами;

– діти з ООП мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, що може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання [1].

За визначенням науковців, для ефективного здійснення управління інклюзивним закладом освіти, керівник повинен уміти розробляти та застосовувати гнучку процедуру менеджменту, перерозподілу навчальних ресурсів, урізноманітнення можливостей навчання, мобілізації взаємодопомоги, підтримки дітей, які відчують труднощі у навчанні, і розвитку тісних стосунків з батьками та громадою. Разом з тим, успішне управління такою школою залежить від активної і творчої участі всіх педагогів і персоналу.

Аналіз діяльності інклюзивних закладів м. Мукачеве дає підстави стверджувати, що для того, щоб створити інклюзивне середовище в школі, слід розвивати та запроваджувати такі взаємопов'язані напрями, як: організаційну культуру; освітню політику на рівні закладу освіти (внутрішні нормативні документи); інклюзивну практику. Рівень організаційної культури закладу освіти розкривається через усвідомлення суспільної місії школи та її відмінності від інших закладів, а також цінностей та норм, на які вона спирається в своїй роботі. Щоб визначити можливості та умови, які дадуть змогу встановити єдність у ціннісних орієнтаціях учнівського та педагогічного колективу, слід здійснювати спільну діяльність на основі бажаних ціннісних орієнтацій. Саме тому, як показує практика, найкращі результати інклюзія має тоді, коли весь колектив закладу освіти готовий реалізовувати її ідеї в повсякденній діяльності.

Не менш важливим аспектом при створенні інклюзивного освітнього середовища, є робота адміністрації школи, педагогів з батьками. Це нова модель взаємодії. Активність батьків дітей з обмеженими можливостями здоров'я є вищою, ніж дітей з нормальним розвитком, але вони недостатньо поінформовані щодо перспектив розвитку своєї дитини. Залучення батьків до участі у процесі навчання і виховання надасть можливість скласти індивідуальний план та програму розвитку їхньої дитини. Важливо, щоб у навчальному закладі були передбачені різні види спілкування і взаємодії між родинами та педагогами. Деякі батьки хочуть спілкуватися в письмовій формі, іншим потрібні особисті зустрічі. Поступово сім'ї набувають певного педагогічного досвіду, внаслідок чого у дітей поліпшуються знання та вміння, підвищується самоповага. Якщо родини заперечують необхідність особливої уваги до їхньої дитини, школа має наполегливо та послідовно заохочувати їх до участі в педагогічному процесі. Шкільні педагоги можуть багато в чому допомогти батькам. Скажімо, ініціювати розмову на теми, про які сім'я говорити не наважується. Можна сказати, що батьки – експерти з питань, які стосуються їхніх дітей, педагоги ж – експерти з питань розвитку й освіти дітей загалом. Коли адміністрація, вчителі та батьки активно співпрацюють, їхні знання і ресурси подвоюються. Це справляє загальний позитивний вплив на розвиток дитини з особливими освітніми потребами.

Таким чином, в педагогіці дуже важливий принцип – «навчання веде за собою розвиток». Інклюзивне навчання буде корисним і правильним лише тоді, коли відповідатиме реальним можливостям школяра з особливими освітніми потребами, коли на боці дитини будуть не тільки батьки, а й адміністрація, учителі, медики, чиновники, коли на її захист стане держава. Впроваджувати інклюзію потрібно поступово та еволюційно і це принесе більше користі та не спаллюжить саму ідею.

Список використаних джерел

1. Горбенко І. Як створити інклюзивне середовище в закладі освіти/ Інна Горбенко// Практика управління закладом освіти. – 2018. – №7. – С. 50 - 54.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / Укл.: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К., 2016. – 68 с.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.-метод. посіб.] / Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. – К. : ФОП Придатченко П.М., 2007. – 128 с.
5. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / С.П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 164 с.
6. Постанова КМ України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ У № 588 від 09.08.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-%D0%BF>

References

1. Gorbenko I. (2018), How to create an inclusive environment in an educational institution, ["Yak stvoryty inklyuzyvne seredovyshe v zakladi osvity"], *Praktyka upravlinnya zakladom osvity*, No7. - pp. 50 - 54.
2. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education" [Electronic resource], Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 12 March 2019].
3. Zaerkov N., Tretyak A., (2016), *Inklyuzyvna osvita vid A do YA: poradnyk dlya pedahohiv i bat'kiv; [Inclusive Education from A to Z: A Guide for Teachers and Parents]*, Kyiv, 68 p.
4. Kolupayeva A., Sophia N. Z., Nida Y.M., (2007), *Inklyuzyvna shkola: osoblyvosti organizatsii ta upravlinnya: [navch.-metod. posib.] [Inclusive school: peculiarities of organization and management: [educ.-meth. manual]*, Kyiv: FOP Pradatchenko P.M., 128 p.
5. Mironova S., (2016), *Pedahohika inklyuzyvnoyi osvity: navch.-metod. posib. [Pedagogy of inclusive education: educ.-meth. manual]*, Kamyanets-Podilskyi: Kamenets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko, 164 p.
6. Postanova KM Ukrainy vid 15 serpnia 2011 r. № 872 «Pro zatverdzhennya Poryadku orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh» (Izzminamy, vnesenymyz hidno z Postanovoyu KM U № 588 vid 09.08.2017 r.). [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 15, 2011, No. 872 "On Approval of the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Educational Institutions" (as amended in accordance with the CM Decree No. 588 dated August 9, 2017)], Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-%D0%BF> [Accessed 12 March 2019].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>